

PSYCHOLOGIE DAVU

GUSTAVE LE BON



VŮDCOVÉ DAVŮ
DRÁŽDIVOST DAVŮ
LEHKOVĚRNOST DAVŮ
OBRAZOTVORNOST DAVŮ
AUTORITATIVNOST DAVŮ
OBRAZY, SLOVA A FORMULE
HRANICE PŘESVĚDČENÍ DAVŮ

K

R

A

„Davy mají malou schopnost uvažovat, ale naopak jsou velmi dobře uzpůsobeny k činům.“

„Znalost psychologie davů je pomůckou pro státníka, který je sice nechce ovládat – což se stalo dnes velmi nesnadným – ale nemíní se alespoň od nich dát příliš ovlivnit.“

„Na představivost davu nepůsobí ani tak události samy, jako to, jak jsou jim předkládány. Je třeba, aby svým seskupením utvořily nápadný obraz, který by zaujal a uchvátil mysl. Kdo ovládá umění působit na představivost davů, zná také umění jim vládnout.“

*Psychologie davu, kterou napsal francouzský sociolog **Gustave Le Bon** (1841-1931) a jež je ve Francii znovu a znovu vydávána, vychází česky již potřetí (1.vyd. 1897, 2. vyd. 1947), tentokrát v opraveném překladu.*

AUTOROVA PŘEDMLUVA

Souhrn společných vlastností, které vznikají působením prostředí a dědičnosti u všech jedinců určitého národa, tvoří duši tohoto národa. Tyto vlastnosti mají původ v dávných dobách a jsou velmi stálé. Shromáždí-li se však náhodně jistý počet lidí, pozorujeme, že z jejich pouhého sblížení mohou se zrodit ještě nové duševní vlastnosti, které se navršují na vlastnosti rasové a často se od nich hluboce liší.

Jejich souhrn tvoří mocnou, ale krátce trvající kolektivní duši.

Davy hrály vždy významnou úlohu v dějinách, ale ta nebyla nikdy tak důležitá, jako v dnešní době. Neuvědomělá činnost davů, vstupující na místo uvědomělé činnosti jedinců, je jedním z hlavních znaků současné doby.

*

ÚVOD

OBDOBÍ DAVŮ

Na první pohled by se mohlo zdát, že veliké převraty, které předcházejí změnám civilizací, jsou určovány důležitými politickými změnami, vpády národů nebo svržením dynastií. Ale pečlivé studium těchto událostí velmi často zjišťuje, že za jejich zdánlivými příčinami tkví, jako vlastní příčina, nějaká hluboká proměna v myšlení národů. Opravdové historické převraty nejsou ty, které nás

překvapují svou velikostí a prudkostí. Změny, které jsou jediné důležité, takové, z nichž vyplývá obnova civilizací, odehrávají se v názorech, představách a vírách. Významné události jsou viditelnými výsledky neviditelných změn lidského cítění. Projevují-li se tak zřídka, je to z toho důvodu, že nejstálejším prvkem rasy je dědičný základ jejích citů.

Přítomná doba je právě jedním z těch kritických okamžiků, kdy se lidské myšlení počalo přetvářet.

Podkladem tohoto přerodu jsou dva hlavní faktory. Prvním je rozvrat náboženských, politických a sociálních názorů, z nichž pramení všechny prvky naší civilizace. Druhým je vznik úplně nových existenčních a myšlenkových podmínek, vyvolaných moderními objevy přírodních věd a průmyslu.

Přesto, že názory minulosti jsou již otřeseny, mají dosud veliký vliv. Ideje, které je mají nahradit, se teprve tvoří, a proto současná doba představuje období přechodu a anarchie.

Je neskutčné již nyní říci, co jednou vzejde z takového nezbytně poněkud chaotického období. Jaké budou základní ideje, na kterých budou založeny společnosti, které přijdou po nás? To ještě nevíme. Ale můžeme již nyní předvídat, že budou muset ve své organizaci určitě počítat s novou mocí, nejnovější vládkyní moderní doby – s mocí davů. Na troskách tolika idejí, které byly kdysi považovány za správné a které jsou dnes mrtvy, tolika mocností, které byly postupně zlomené revolucemi, jediné tato moc se pozvedla a zdá se, že pohltí již brzy všechny ostatní. Zatím co se naše staré názory viklají a mizí, a staré opory společnosti se postupně rozpadávají, moc mas je jedinou silou, kterou nic neohrožuje a jejíž význam ne-

ustále vzrůstá. Věk, do něhož vstupujeme, bude opravdu *věkem davů*.

Ještě neuplynulo ani století od té doby, kdy tradiční politika států a soupeřství panovníků byly hlavními faktory historického dění. Mínění davů nemělo zpravidla žádného významu. Tradice politické, osobní snahy vládců a jejich soupeřství znamenají dnes málo. Hlas davů nabyl převahy. Ten diktuje králům, jak se mají chovat. Duše davů a nikoliv již rozhodnutí panovníků určují osudy národů.

Vstup lidových tříd do politického života, jejich postupná přeměna ve třídy vládnoucí je jedním z nejnápadnějších znaků naší přechodné doby. Známkou tohoto vstupu nebylo vlastně všeobecné hlasovací právo, jehož řízení bylo z počátku tak snadné a které mělo po dlouhou dobu tak malý vliv. Zrození moci davů počalo šířením jistých idejí, které se v duších zvolna ujímaly a pokračovalo sdružováním jedinců k uskutečnění názorů, do té doby teoretických. Sdružování umožnilo davům, aby si utvořily, i když ne správné, tedy alespoň velmi určité mínění o svých zájmech a aby si uvědomily svou sílu. Zakládají syndikáty, před kterými kapituluje každá moc, burzy práce, které navzdory všem hospodářským zákonům se snaží upravovat samy poměr práce a mzdy. Posílají do národních shromáždění své zástupce zbavené veškeré iniciativy a nezávislosti, kteří jsou většinou pouhými mluvčími výborů, které je zvolily.

Dnes nabývají požadavky davů čím dále tím určitější povahy a snaží se vyvrátit přímo z kořene nynější společnost, aby ji přivedly zpět k onomu původnímu komunismu, který byl normálním stavem všech lidských skupin

před příchodem civilizace. Omezení pracovní doby, vyvlastnění dolů, železnic, továren a půdy, rovnoměrné rozdělení výrobků, vyřazení tříd vyšších ve prospěch tříd lidových atd. Takové jsou tyto požadavky.

Davy mají malou schopnost uvažovat, ale naopak jsou velmi dobře uzpůsobeny k činům. Současnou organizací stoupla nesmírně jejich síla. Dogmata, která nyní vznikají, dosáhnou záhy moci dogmat starých, tj. tyranské a suverénní moci, která vylučuje jakoukoliv diskusi. Božské právo králů bude nahrazeno božským právem davů.

Oblíbení spisovatelé naší buržoazie, kteří jsou s to nejlépe tlumočit její poněkud omezené ideje, její úzký rozhled, její poněkud sumární skepticismus a někdy téměř výstřední egoismus, jsou poblázněni touto novou mocí, kterou vidí růst. Volají zoufale na pomoc mravní sílu církve do boje proti zmatení duchů, té církve, kterou dříve tolik pohrdali. Mluví o úpadku vědy a připomínají nám nauky zjevených pravd. Ale tito nově na víru obrácení zapomínají, že dotkla-li se jich skutečně milost, nemá tutéž moc nad dušemi, které se málo starají o zájmy nadpozemského rázu. Dav dnes již nechce bohy, které včera jeho bývalí učitelé odmítli a pomáhali bořit. Řeky netečou zpět ke svým pramenům.

Věda naprosto neudělala úpadek a nenese za nic odpovědnost v dnešní anarchii duší, ani v nové moci, která vyrostla z lůna této anarchie. Slíbila nám pravdu nebo alespoň znalost vztahů, které naše inteligence může obsáhnout; nikdy však nám neslíbila ani mír, ani štěstí. Jsouc suverénně lhostejná k našim citům, neslyší naše nářky a nic již nemůže vzkřísit iluze, které zahnila.

Obecné příznaky rychlého vzrůstání moci davů vidíme

u všech národů. Ať nám přináší cokoliv, musíme se jí podrobit. Obviňování této moci je jenom prázdným mluvením. Možná že převzetí moci davy je jedním z posledních údobí západních civilizací, že znamená návrat k obdobím zmatené anarchie, jež předcházejí vytvoření nové společnosti. Ale jak tomu zabránit?

Až dosud byly nejsamozřejmější úlohou davů velké rozvraty zastaralých civilizací. Historie učí, že v okamžiku, kdy pozbyly své moci mravní síly, které tvořily páteř určité společnosti, byl konečný rozklad proveden brutálními a neuvědomělými davy, které byly právem pokládány za barbarské. Civilizace byly až dodnes vytvářeny a vedeny malou aristokracií vzdělanců, nikdy však davy. Davy mají pouze ničivou moc. Jejich vláda představuje vždy období zmatků. Civilizace předpokládá jistá pevná pravidla, kázeň, přechod od pudového k rozumovému, předvídání budoucnosti, vysoký stupeň kultury, což jsou podmínky, které davy, ponechané sobě samým, nedovedou nikdy splnit. Svou výlučně ničivou mocí podobají se mikrobům, které rozkládají vyčerpaná nebo mrtvá těla. Je-li stavba některé civilizace prohnílá, přivodí davy její zřícení. V tomto okamžiku začíná jejich úloha. Slepá síla množství stává se na okamžik jedinou filozofií dějin.

Bude tomu tak i s naší civilizací? Můžeme se toho obávat, avšak dosud to nevíme.

Musíme se s rezignací podrobit vládě davů, poněvadž neprozíravé ruce prolomily postupně všechny hráze, které by je byly mohly zadržet.

Tyto davy, o kterých se počíná tolik mluvit, známe velmi málo. Odborní psychologové, žijíce daleko od nich, je vždy opomíjeli a nezabývali se jimi jinak, než z hle-

diska zločinů, jichž se mohou dopustit. Beze vší pochybnosti existují také davy zločinné, ale jsou i davy ctnostné, hrdinské a mnoho jiných. Zločiny davů tvoří jenom zvláštní případ jejich psychologie a jako nepoznáme povahu jedince pouze podle jeho neřestí, tak nemůžeme poznat davy, podrobíme-li studiu jen jejich zločiny.

Máme-li říci pravdu, vládci světa, zakladatelé náboženství nebo říší, apoštolové všech věr, vynikající státníci a v menším okruhu prostí vůdci malých lidských skupin byli vždy neuvědomělými psychology a znali instinktivně a často velmi bezpečně duši davů. Znajíce je dobře, stali se snadno jejich pány. Napoleon úžasně vystihl psychologii davů francouzských, nebyl však někdy s to pochopit psychologii těch, které patřily k jiným rasám. (Jeho nejlepší rádci jí také nerozuměli lépe. Talleyrand mu psal, že „Španělsko přijme jeho vojáky jako osvoboditele“ a zatím byli přijati jako dravé šelmy. Psycholog, který by znal dědičné rasové pudy, byl by to mohl snadno předvídat.) Tato neznalost způsobila, že se pustil do válek, zvláště ve Španělsku a Rusku, které připravily jeho pád.

Znalost psychologie davů je pomůckou pro státníka, který je sice nechce ovládat – což se stalo dnes velmi nsnadným – ale nemíní se alespoň od nich dát příliš ovlivnit.

Psychologie davů ukazuje, do jaké míry mají zákony a instituce malý vliv na jejich impulsivní povahu, a jak jsou neschopny jiných mínění kromě těch, která jim byla vnuknuta. Nelze je vést pravidly, vybudovanými na čistě teoretické spravedlnosti. Zlákat je mohou jen dojmy, které byly vyvolány v jejich duši. Chce-li např. zákonodárce stanovit novou daň, má snad volit tu, která by byla teoreticky nejspravedlivější? V žádném případě. Ta nejméně

spravedlivá daň může být prakticky pro davy nejlepší, je-li nejméně nápadná a na pohled nejméně těžká. Proto sebetíživější daň nepřímá bude davem přijata vždy, poněvadž se odvádí denně ve zlomcích haléře z předmětů spotřeby, nepřekáží nikomu v jeho zvycích a působí na něj malým dojmem. Nahraďte ji daní, úměrnou mzdě nebo jiným příjmům, která by se odváděla najednou, a vzbudí jednohlasný protest, i kdyby byla třeba desetkrát lehčí. Místo denně splácených neviditelných haléřů přišla by celková částka, která je skutečně poměrně vysoká a tím vyvolá veliký dojem. Ušla by pozornosti jen tehdy, kdyby si ji někdo ukládal stranou po haléřích; tento ekonomický postup předpokládá však jistou dávku prozíravosti, které jsou davy neschopny.

Uvedený příklad osvětluje naráz davovou mentalitu. Ta také neunikla psychologu, jakým byl Napoleon; ale zákonodárci, neznalí duše davů, nemohou ji pochopit. Dosud nebyli zkušeností dostatečně poučeni, že lidi nelze nikdy vést předpisy čistého rozumu.

Psychologii davů bylo by možno znázornit ještě dalšími příklady. Její znalost objasňuje množství historických a ekonomických jevů, které by byly bez ní úplně nepochopitelné.

I kdybychom neměli jiný zájem, než ten, který vyplývá z čisté zvědavosti, zasloužilo by si studium psychologie davů, abychom se o ně pokusili. Je stejně zajímavé rozluštit pohnutky lidských činů, jako probádat nerost nebo květinu.

Toto studium psychologie davů bude pouze krátkou syntézou, prostým souhrnem našeho bádání. Proto je možno od něho žádat jenom několik podnětných hledisek. Jiní badatelé prohloubí brázdu více; my se dnes pohybujeme ve zcela nedotčených oblastech.

KNIHA PRVNÍ

DUŠE DAVŮ

KAPITOLA PRVNÍ

OBECNÁ CHARAKTERISTIKA DAVŮ – PSYCHOLOGICKÝ ZÁKON JEJICH DUŠEVNÍ JEDNOTY

V běžném smyslu znamená slovo *dav* shromáždění jakýchkoliv jedinců bez ohledu na jejich národnost, povolání nebo pohlaví a bez ohledu na náhodu, která je svedla dohromady.

Z psychologického hlediska nabývá však slovo *dav* zcela jiného významu. Za jistých daných okolností – ale jenom v nich – má shromáždění lidí nové vlastnosti, které se značně liší od vlastností jedinců, kteří je skládají. Vědomá osobnost tu mizí a city i myšlenky všech jednotek jsou zaměřeny týmž směrem. Tvoří se kolektivní duše beze vší pochybnosti přechodná, která však má velmi určité vlastnosti. Z pouhého seskupení se stalo to, čemu z nedostatku dokonalejšího pojmenování říkám *dav* organizovaný nebo chcete-li, *dav psychologický*. Ten pak tvoří jedinou bytost a je podroben *zákonu duševní jednoty davů*.

Skutečnost, že mnoho jedinců je náhodou bok po boku, nedává jim ještě znaky organizovaného davu. Tisíc jedinců, shromážděných se náhodně na veřejném místě, ale bez určitého cíle, netvoří ještě psychologický dav. Má-li dav nabýt zvláštních vlastností, je k tomu zapotřebí vlivu jistých podnětů, jejichž povahu musíme teprve určit.

Ztráta uvědomělé osobnosti a zaměření citů a myšlenek tímž směrem, což jsou charakteristické známky davu, který se organizuje, nevyžadují vždy současnou přítomnost mnoha jedinců na témže místě. I tisíce oddělených jednotlivců mohou – v daném okamžiku a pod vlivem určitých, prudkých dojmů, např. veliké národní události – nabýt vlastností psychologického davu. Stačí tedy, aby je nějaká náhoda spojila, a jejich chování nabývá ihned formy, charakteristické pro činy davů. V určitých okamžicích dějin může půl tuctu lidí tvořit psychologický dav, zatím co ho netvoří stovky náhodou se shromážděných lidí. Na druhé straně se může celý národ působením určitého vlivu i bez viditelného seskupení stát někdy davem.

Jakmile se utvořil psychologický dav, nabývá sice dočasných, ale přesně stanovitelných obecných vlastností. K nim pak ještě přistupují zvláštní vlastnosti, měnící se podle prvků dav skládajících, které mohou pozměnit jeho duševní strukturu.

Psychologické davy lze tedy roztřídit. Studium této klasifikace nám ukáže, že různorodý dav, tj. složený ze sobě navzájem nepodobných prvků, má s davy stejnorodými, tj. složenými z prvků více méně sobě podobných (sekty, kasty, třídy), některé společné vlastnosti a kromě toho některé zvláštnosti, jež umožňují jejich rozlišení.

Než se budeme zabývat různými druhy davů, prozkou-

mejsme nejdřívě vlastnosti, které jsou všem druhům společné. Budeme si počínat jako přírodovědec, který nejdřívě určí obecné vlastnosti, společné všem jedincům téhož rodu, a potom vlastnosti zvláštní, které odlišují druhy a odrůdy v tomto rodu zastoupené.

Není snadné popsat duši davu, poněvadž její organizace se mění nejen podle rasy a složení skupin, ale i podle povahy a stupně podnětů, kterým jsou vystaveny. Táž potíž se však vyskytuje i při psychologickém studiu kteréhokoliv jedince. Pouze v románech žijí lidé se stálým charakterem, nikoli však ve skutečném životě. Jenom stejnotvárnost prostředí tvoří zdánlivou stejnotvárnost charakterů. Ukázal jsem jinde, že všechny duševní konstituce obsahují charakterové možnosti, které se mohou projevit při náhlé změně prostředí. Tím se vysvětluje, že mezi nejzuiřivějšími členy Konventu byli neútoční měšťané, kteří by byli v normálních poměrech pokojnými notáři nebo počestnými úředníky. Když se bouře přehnala, nabyli opět své normální povahy. Napoleon našel mezi nimi své nej-povolnější přísluhovače.

Poněvadž zde nemůžeme studovat všechny stupně tvoření davů, všimneme si jich zvlášť ve fázi, kdy jejich organizace byla uskutečněna. Tak uvidíme, čím se mohou stát, nikoliv však, čím vždy jsou. Je to jedině v této pokročilé fázi organizace, kdy se jisté nové a zvláštní vlastnosti navršují na neměnný, převládající rasový základ a vytvářejí tak zaměření všech citů a myšlenek kolektiva týmž směrem. Pouze v tomto případě se projevuje, co jsem svrchu nazval *psychologickým zákonem duševní jednoty davů*.

Větší počet psychologických vlastností je společný

davům i osamoceným jedincům; jiné naproti tomu nelze nalézt jinde, než u skupin. Budeme nejprve studovat tyto zvláštní vlastnosti, abychom mohli dobře ukázat jejich důležitost.

Nejnápadnější jev, kterým se projevuje psychologický dav, je tento: ať jsou jedinci, ze kterých se skládá, jacíkoliv, ať jejich způsob života, jejich zaměstnání, jejich povahy nebo inteligence se jakkoliv shodují nebo liší, nabývají prostě tím faktem, že jsou přetvořeni v dav, jakousi kolektivní duši. Tato duše způsobuje, že cítí, myslí a jedná naprosto odlišně než by každý z nich cítil, myslil a jednal, kdyby byl sám. Určité myšlenky a určité city vznikají nebo se přetvářejí v činy pouze u jednotlivců v davu. Psychologický dav je chvilkovou bytostí složenou z různorodých živlů, které se na okamžik sloučily právě tak jako buňky tvořící živé tělo, jež tvoří svým sloučením novou bytost s vlastnostmi velmi odlišnými od těch, které má každá z nich.

Proti názoru, který s úžasem nalézáme i u tak bystrého filozofa jako je Herbert Spencer, nedochází v seskupení, tvořícím dav, pouze k součtu a průměru prvků, nýbrž ke kombinaci a utvoření nových vlastností. Právě tak v chemii, jsou-li smíseny určité látky (např. zásady a kyseliny), kombinují se a tvoří novou sloučeninu, která má vlastnosti zcela odlišné od vlastností látek, z nichž vznikla.

Je snadné zjistit, do jaké míry se jedinec v davu liší od jedince osamoceného; neseadnější však je objevit příčiny tohoto rozdílu.

Abychom mohli tyto příčiny alespoň vytušit, je třeba si především připomenout toto pozorování moderní psychologie: že totiž nejenom v životě organickém, ale i ve funkcích rozumových mají jevy neuvědomělé převládající

úlohu. Vědomý život ducha představuje jen velmi malou část vedle života neuvědomělého. Nejjemnější analytik a nejpronikavější pozorovatel zjistí jen zcela malý počet neuvědomělých pohnutek, kterými je veden. Naše vědomé činy vznikají z neuvědomělého podkladu, který je zvláště utvářen dědičnými vlivy. Tento podklad nese nesčetné stopy dědičnosti, které tvoří duši rasy. Za přiznanými příčinami našich činů skrývají se nám příčiny tajné, jež neznáme. Většina našich každodenních skutků je výsledkem skrytých motivů, které ani nepostřehneme.

A hlavně těmito neuvědomělými prvky, které tvoří duši rasy, jsou si všichni jedinci téže rasy podobní. To, čím se liší, jsou prvky uvědomělé, jež jsou výsledkem výchovy, nejčastěji však výjimečné dědičnosti. Lidé velmi rozdílné inteligence mají často totožné pudy, vášně a city. Ve všem, co je předmětem citu: v náboženství, politice, v mravnosti, v náklonnostech, antipatiích atd., vynikají zřídka i nejznamenitější lidé nad úroveň prostých jedinců. Mezi slavným matematikem a jeho ševcem může být hluboká propast po stránce intelektuální, ale z hlediska jejich charakteru a věr může být rozdíl zcela nepatrný nebo často žádný.

Davům se stanou společnými právě tyto obecné charakterové vlastnosti, řízené nevědomím, které má téměř ve stejné míře většina normálních jedinců téže rasy. V kolektivní duši se stírají intelektuální schopnosti lidí – a tím také jejich individualita. Různorodé se ztrácí ve stejnorodém a neuvědomělé vlastnosti převládají.

Tím, že se obyčejné vlastnosti staly společnými, lze vysvětlit, proč nejsou davy schopné provést čin, který vyžaduje vyšší inteligenci. Rozhodnutí o obecných zájmech, učiněná shromážděním vynikajících, ale různorodých mužů

nemají o mnoho větší cenu než usnesení schůze hlupáků. Mohou sdružovat pouze průměrné vlastnosti, které má každý člověk. Davy nehromadí inteligenci, ale průměrnost. Není tomu tak, jak se často říká, že „všichni lidé“ mají více ducha než Voltaire. Naopak Voltaire má jistě více ducha než „všichni lidé“, rozumíme-li tímto označením davy.

Kdyby se ale individua v davu omezila na sloučení svých obyčejných vlastností, vznikl by prostě průměr, nikoli však, jak jsme řekli, vytvoření nových vlastností. Jak tedy vznikají tyto vlastnosti? To budeme nyní zkoumat.

Vznik zvláštních vlastností davů určují různé příčiny. První příčinou je, že jedinec nabývá v davu již pouhou skutečností, že je součástí většího počtu lidí, pocit nepřekonatelné moci, která mu dovoluje povolit pudům, jež by osamocen nezbytně potlačil. Jelikož je dav anonymní, a proto nezodpovědný, ustoupí jedinec těmto instinktům tím spíše, že mizí úplně pocit zodpovědnosti, který ho jinak vždy zdržuje.

Druhou příčinou je duševní nákaza, jež rovněž podmiňuje u davů projev zvláštních vlastností a určuje zároveň i jejich směr. Nákaza je snadno zjistitelný, ale dosud nevysvětlený jev, který lze přičíst k jevům povahy hypnotické, jež budeme studovat dále. V davu je každý čin a cit nakažlivý, a to do té míry, že jedinec velmi často obětuje svůj osobní zájem zájmu kolektivnímu. Je to vlastnost, která je přímo protichůdná jeho přirozené povaze, a člověk je jí schopen výhradně jako součást davu.

Třetí příčina je zdaleka nejdůležitější, poněvadž podmiňuje v davovém jedinci zvláštní vlastnosti, naprosto odporující vlastnostem osamocенého jedince. Míním tím sugestibilitu,

jejímž následkem je ostatně i výše uvedená nákaza.

Abychom pochopili tento jev, musíme si připomenout některé nejnovější fyziologické objevy. Dnes víme, že jedinec může být uveden do takového stavu, že ztratí svou vědomou osobnost, poslouchá všech příkazů toho, kdo mu ji odňal a dopouští se činů své povaze a svým zvykům zcela protichůdných. Pečlivá pozorování svědčí o tom, že jedinec, který je nějakou dobu uprostřed jednacího davu, je brzo přiveden – působením proudění, které z davu vychází nebo z jakékoliv jiné nám neznámé příčiny – do zvláštního stavu, který je podoben onomu, do něhož se dostane hypnotizovaný v rukou hypnotizéra. Jelikož život mozku je u hypnotizovaného paralyzován, stává se tento otrokem všech svých nevědomých činností, které hypnotizér ovládá podle své libosti. Vědomá osobnost zmizela a vůle a úsudek jsou ztraceny. City a myšlenky jsou zaměřeny směrem, určeným hypnotizérem.

Takový je asi stav jednotlivce, který je částí davu. Není si již vědom svých činů, jako u hypnotizovaného, jsou i u něho zároveň jisté schopnosti vyřazeny a jiné vypjaty až do krajnosti. Pod vlivem sugesce pustí se s neodolatelnou prudkostí do provádění určitých činů. Tato prudkost je ještě neodolatelnější u davů, než u hypnotizovaného, protože sugesce, která je stejná pro všechny jedince, se stupňuje tím, že se stává vzájemnou. Jedinců, kteří by i v davu měli dosti silnou osobnost, aby odolali sugesci, je velmi málo, takže jsou strženi proudem. Nanejvýše mohou zkusit odvrácení proudu jinou sugescí. Vhodné slovo nebo v pravý čas vyvolaná představa odvrátily někdy davy od nejkrvavějších činů.

A tak rozplynutí vědomé osobnosti, převaha osobnosti

nevědomé, usměrnění citů a myšlenek sugescí a nákazou týmž směrem, snaha přeměnit sugerované myšlenky bezprostředně v činy – to jsou hlavní vlastnosti jedince v davu. Není již sebou samým, nýbrž automatem a jeho vůle se stala neschopnou jej vést.

Jen tím, že je částí davu, sestupuje člověk na žebříku civilizace o několik stupňů níže. Osamocen byl snad vzdělaným člověkem, v davu je bytostí pudovou, a proto barbarem. Má bezděčnost, prudkost, divokost a také nadšení a hrdinství primitivních bytostí. A blíží se jim dále i snadností, s jakou na sebe nechá působit slovy a představami, a jak se dává svést k činům, poškozujícím jeho nejvlastnější zájmy. Jedinec v davu je zrno písku obklopené jinými zrny, kterými zmítá vítr podle libosti.

Tak se stává, že poroty vynášejí rozsudky, které by každý jednotlivý porotce sám o sobě jistě neschválil a že parlamenty přijímají zákony a opatření, jež by každý jejich člen o samotě rozhodně zamítl. Členové Konventu, pohlížíme-li na ně odděleně, byli měšťané mírumilovných zvyků. Spojeni v dav neváhali pod vlivem několika vůdců posílat očividně nevinné lidi pod gilotinu a proti svým zájmům se zřící své nedotknutelnosti a tak umožnit popravy ve svých řadách.

Avšak jedinec v davu neliší se od svého normálního já pouze svými činy. Ještě před tím, než pozbyl všechnu svou nezávislost, přetvořily se již jeho myšlenky a city, že se mohl stát z lakomce marnotratník, ze skeptika věřící, z člověka počestného zločinec a ze zbabělce hrdina. Odřeknutí se všech výsad, které odhlasovala šlechta v okamžiku nadšení památné noci 4. srpna 1789, nebylo by jistě nikdy přijato každým členem odděleně.

Z předchozích pozorování můžeme učinit závěr, že rozumově stojí dav vždy pod úrovní osamoceneného člověka. Ale z hlediska citů a činů, jež jsou těmito city vyvolány, může být podle okolností lepší nebo horší. Vše záleží na tom, jak se na dav působí. To právě přehlédli spisovatelé, kteří studovali davy pouze z hlediska zločinů. Není pochybnosti o tom, že dav je často zločinný, ale často je také hrdinský. Je možno přivést ho k tomu, aby se dal zabít pro vítězství nějaké víry nebo ideje, lze jej naplnit nadšením pro čest a slávu, lze jej strhnout, aby skoro bez chleba a beze zbraní, jako v době křížových výprav, osvobodil Boží hrob z rukou nevěřících, anebo jako roku 1793 k obraně vlasti. Je to ovšem hrdinství poněkud neuvědomělé, ale právě taková hrdinství tvoří dějiny. Kdyby se národům směly přičíst k dobru pouze chladně uvážené skutky, bylo by jich ve světových kronikách zaznamenáno velmi málo.

*

KAPITOLA DRUHÁ

CITY A MRAVNOST DAVŮ

Poté co jsme zcela obecně probrali hlavní vlastnosti davů, budeme je nyní studovat podrobněji.

Některé zvláštní vlastnosti davů jako impulsivnost, dráždivost, neschopnost rozumně uvažovat, nedostatek soudnosti a kritického ducha, přehánění citů atd., můžeme rovněž pozorovat u bytostí, které jsou na nižším stupni